

Rewolucja rosyjska

Spuścizna

„Implementacje strategii” zmiany

pod redakcją Anny Jach

Rewolucja rosyjska

Spuścizna

„Implementacje strategii” zmiany

ROSJA

Wczoraj, dziś i jutro

Polityka – Kultura – Gospodarka – Religia

Pod redakcją Joachima Dieca, Anny Jach i Michała Kuryłowicza

Tom 21

Rewolucja rosyjska

Spuścizna

„Implementacje strategii” zmiany

pod redakcją Anny Jach

Kraków

Copyright by individual authors, 2017

Recenzent
prof. dr hab. Andrzej Czajowski

Redakcja
Joanna Hańczkiewicz

Projekt okładki
Dorota Furas

ISBN 978-83-7638-902-8

DOI: <https://doi.org/10.12797/9788376389028>

Publikacja dofinansowana przez Wydział Studiów Międzynarodowych
i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

KSIEGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87
e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:
www.akademicka.pl

Pamięci Profesora Andrzeja Chodubskiego poświęcam

Anna Jach

Kraków 2017

Spis treści

Rozdział 1

Anna Jach

Proces „implementacji strategii” rewolucji – koncepcje, metody, doświadczenia	9
--	---

Rozdział 2

Karolina Maćko

Proletariaccy jakobini – rewolucja francuska i przewrót październikowy w perspektywie porównawczej. Ideały Wielkiej Rewolucji 100 lat później	31
---	----

Rozdział 3

Sebastian Torlop

Geopolityczne znaczenie Syberii w perspektywie globalnego ocieplenia	45
---	----

Rozdział 4

Witalii Kariev

Autonomiczno-federacyjne koncepcje Wołodymyra Wynnyczenki w kontekście polityki jego rządu wobec Rządu Tymczasowego	59
---	----

Rozdział 5

Dymitr Romanowski

Historia, polityka a zbawienie	71
--------------------------------------	----

Rozdział 6

Aleksandr Sungurow

Rosyjskie i radzieckie tradycje udziału przedstawicieli środowiska akademickiego w polityce: Władimir Wiernadski, Andriej Sacharow i inni	81
---	----

Rozdział 7

Kinga Osierda

- Współczesne *Беспризорные дети* – przedstawienie
 problemu samotności wśród rosyjskich dzieci 91

Rozdział 8

Katarzyna Duda

- Niewolnicy wolności (Swietłana Aleksijewicz, *Czasy
 secondhand. Koniec czerwonego człowieka*) 101

Rozdział 9

Elżbieta Żak

- Karnawał rewolucji (Olga Sławnikowa, 2017) 113

Rozdział 10

Michał Kuryłowicz

- Rewolucja oraz dzieje ZSRR w perspektywie rosyjskiej
 edukacji historycznej 125

Rozdział 11

Roman Sawienkow

- Rewolucja z 1917 roku w procesach politycznych
 współczesnej Rosji 137

Rozdział 12

Irina Orłowa

- Tworzenie mechanizmów samoregulacji i kształtowanie
 systemu demokracji we współczesnej Rosji 145

Rozdział 13

Anna Jach

- Pieriestrojka* – reformowanie spuścizny rewolucji 157

Rozdział 14

Rafał Lisiakiewicz

- Model gospodarczy Rosji Putina a spuścizna
 potransformacyjna. 189

Rozdział 15

Anna Jach

- „Implementacje strategii” zmiany. Próba bilansu 205

Bibliografia 217

Noty o autorach 231

ELŻBIETA ŻAK <https://orcid.org/0000-0003-3366-202X>
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Rozdział 9

Karnawał rewolucji (Olga Sławnikowa, 2017)

Do rozważań na temat dziedzictwa rewolucji październikowej, która zapoczątkowała transformację krajobrazu społeczno-architektonicznego w Rosji, prowokuje powieść współczesnej pisarki rosyjskiej Olgi Sławnikowej pod znamienym tytułem *2017*. Jest to książka, która w 2006 roku otrzymała prestiżową nagrodę „Rosyjski Booker” w wyniku zarówno werdyktu profesjonalnego grona jurorów, jak i głosowania studenckiego.

Nieznaczące wyprzedzenie czasu (książka pojawiła się w roku 2005), wybieg w przyszłość, tak charakterystyczny dla gatunku antyutopii, pełni jednakże w tym przypadku odmienną funkcję. Tytuł powieści, czyli data setnej rocznicy rewolucji w Rosji, to zabieg artystyczny. To symbol potrzebny po to, by połączyć zjawiska długofalowe, istotne procesy, które wytyczyły kierunek rozwoju rzeczywistości sowieckiej, ze współczesnymi realiami. W rzeczy samej autorka rozszerza granice nurtu zwanego w Rosji „realizmem fantastycznym”, o którym w maju 2002 roku Borys Strugacki oraz Aleksandr Żytinskij wypowiadali się, że jest to „tradycyjna proza psychologiczna o życiu współczesnym z elementami niezwykłego” (Колядич, 2011, s. 135). Jak podkreśla sama Sławnikowa

(Акминлаус, Славникова, 2010), rosyjskiej rzeczywistości nie można opisać wiarygodnie, nie wprowadzając czynnika fantastycznego: „W naszym życiu zbyt dużo jest ukrytych w wodzie końców i zbyt dużo niby-przypadków, w których odczuwalny jest zbliżający się los. Element fantastyczny – to jak wielkość względna, podstawiana w układzie równań”. Z innej perspektywy powieść laureatki „Rosyjskiego Bookera” można wpisać w nurt realizmu magicznego, który jednakże na gruncie rosyjskim zazębia się z tradycyjnie preferowanymi gatunkami fantastycznymi, mającymi mocniejszą pozycję i długoletnią drogę ewolucji. Sama autorka nazywa swoją prozę „wiarygodną fantastyką” (Акминлаус, Славникова, 2010), utkaną z elementów psychologii i socjologii. Zatem dzięki powieści *2017*, w której zaznacza się obecność pierwiastka irracjonalnego w mentalności Rosjan żyjących poza Moskwą i Petersburgiem, współczesny czytelnik może lepiej zrozumieć rozwarstwienie tego środowiska oraz rozkład nastrojów społecznych.

We wspomnianej książce pokazana jest stolica „kraju ryfejskiego”, pod którym skrywa się Ural. Odwzorowane rosyjskie miasto prowincjonalne to liczące 4 miliony mieszkańców centrum regionalne, ale nie megalopolis. Jak wiele postsowieckich miast podlega unowocześniającej transformacji. „Wszystko naokoło było nierealne. Słabo świeciły dwie graniaste szklanki Centrum Ekonomicznego – nad nimi niczym wciśnięty guzik windy lśnił księżyc” (Sławnikowa, 2013, s. 23).

To miasto, analogicznie do innych sowieckich układów urbanistycznych funkcjonujących w rozległych przestrzeniach dzięki przyrodzie, pulsuje na granicy ścierających się sił industrialno-przemysłowej rzeczywistości oraz potęgi natury. Porewolucyjna urbanizacja zdołała ujednolicić wielkie terytorium Związku Sowieckiego, a powstałe zunifikowane miasta stworzyły powtarzalny układ społeczny. „(...) ta ziemia, ta kamienna bestia ze zmiażdżonym kręgosłupem” (Sławnikowa, 2013, s. 137) podporządkowana została eksploatacyjnej gospodarce planowej. Niemniej jednak władza totalna nie potrafiła racjonalnie i długofalowo zarządzać przestrzenią, nie zdołała stworzyć środowiska sprzyjającego harmonijnemu życiu zasiedlających ją mieszkańców.

Książka uświadamia, jak mocna była ingerencja sowieckiego układu społecznego w przyrodę i w jakich aspektach okazał się on przegrany. W opozycji do sfery życia robotniczo-miejskiego wyraźnie akcentowane

w świecie powieści jest oddziaływanie sił natury, która pomimo starań władzy i dewastacyjnej gospodarki sowieckiej nie została ujarzmiona. Pokłady kamieni szlachetnych nie przestały przyciągać i magnetyzować ich poszukiwaczy, którzy zachowują autonomię w obliczu trwających wokoło procesów. Niezależni realizują własne pasje. Zdołali zachować wewnętrzną intuicję, wiarę w pradawne wierzenia, a nawet przesady, oraz więź z przyrodą.

I nawet na zabudowanej czy zaasfaltowanej ryfejskiej ziemi przez każdą podeszwę dało się wyczuć jej pokruszone kamienne zęby i głębinowy chłód macierzystego kamienia. Ziemia sięgała nerwów, niczym wilgoć przedostawała się do obuwia po suchym; to tu, to tam, spod łopianu, spod betonu wystawał kawałek jej charakterystycznej, jak gdyby trochę posolonej pstrokatości z inkluzjami kwarcu i granitu, przypominający element wzoru jakiegoś płaza (Sławnikowa, 2013, s. 137).

Walorem książki jest odzwierciedlenie nie zrównoważonych, ścierających się napięć, drżących w społeczeństwie postsowieckim niepokojów i zawirowań, idei, rozczarowań, poszukiwań, buntów, a nawet opętania. Na styku tych wszechstronnych niespełnień, latami zaburzanej harmonii bytuje wspomniany wielokrotnie „ekstremalny ryfejski duch”, trafnie odwzorowujący mentalność ludzi z okolic Uralu. Jak podkreśla Mark Amusin (Амусин, 2007), cechuje ich duma, silna wola, niepodporządkowanie, skłonność do skrajności. Gotowi są rzucić wyzwanie losowi, walczyć o swoje. W opozycji do kolonizacyjnej działalności decydentów z czasów sowieckich nie utracili głębokiego związku z naturą, wrażliwi na jej wewnętrzne, nieskalane ręką ludzką piękno. Na socjalistyczny pejzaż warunkujący określony tryb codziennego funkcjonowania nakłada się w powieści charakterystyka „ryfejskiego ducha”. W tekście wykorzystywane są legendy i podania uralskie, znane regionalnie wielu pokoleniom tamtejszych mieszkańców za sprawą prac folklorysty (będącego jednocześnie rewolucjonistą) Pawła Bażowa (*Уральские сказы...*). Niewątpliwie zaletą książki jest akcentowanie owego kolorytu regionalnego i mentalności Rosjan – mieszkańców oddalonych od stolic obszarów.

Ekstremalność mocnych, uralskich charakterów nakłada się na innego rodzaju miejskie „ekstremum” warunkujące konieczność codziennego funkcjonowania w pejzażu postsocjalistycznym. To odwzorowane

na kartach powieści „miejskie ekstremum” przejawia się w podejmowanych przez parę bohaterów próbach stworzenia niezwykłości, odczucia mistyki, podejmowania eksperymentu z losem w sowieckim dziedzictwie urbanistycznym. Kobieta i mężczyzna, błądząc pomiędzy blokami, w szarości obejść i zaniedbania klatek schodowych, zatrzymując się w odstręczających pokojach hotelowych, powstałych w ascetycznym i pozaestetycznym świecie sowieckim, uporczywie poszukują „magiczności” w rzeczywistości postsowieckiej, dodatkowo mocno skomercjalizowanej, sterowanej przez media, wulgarnie kapitalistycznej w dążeniu do nowoczesnego luksusu. Ich działania są zdominowane przez tęsknotę za czymś ponadmaterialnym, wyższym, ideowym.

Dopełniającym elementem w opisie rzeczywistości powieściowej budowanej na obserwacji realnych procesów zachodzących w dzisiejszej Rosji jest świat nowych elit medialnych i finansowych, które cechuje sztuczność tworzonych relacji. Ryfejczycy, stalkerzy i „chitnicy” – bezkompromisowi tropiciele kamieni szlachetnych – stanowią ostry kontrast dla środowisk polityków, nowych biznesmenów i artystów, dystansują się od skomercjalizowanego przemysłu rozrywkowo-kulturalnego. Powstaje na tej linii kolejne zderzenie z jeszcze inaczej rozumianym „ekstremum”. Oczami głównego bohatera krytycznie oceniana jest nieautentyczna rzeczywistość multimedialna. „Stworzyła się pewna nowa kultura mająca wewnętrzną jedność – kultura kopii pod nieobecność oryginału, obwarowana setkami ograniczeń zapisanych w Ustawie o ochronie praw konsumentów” (Sławnikowa, 2013, s. 211). Autorka niejako ilustruje w powieści tezy Jeana Baudrillarda (2005) dotyczące powszechnej obecności symulaków, jak również wypowiedzi Anthony’ego Giddensa (2010, s. 44-45) o doświadczeniu zapośredniczonym z pomocą mediów. Oddziaływanie wzorców kreowanych na ekranie telewizyjnym staje się wszechobecne. Przyjęcie odpowiedniego wizerunku staje się kluczem do osiągnięcia sukcesu, a posiadanie reklamowanych przedmiotów ma dostarczyć zadowolenia.

Teatralizacja życia, pozycjonowanie każdego lokalu z trunkami i każdej kawiarni jako sceny, aktorstwo kelnerek, obfitość błyszczących show telewizyjnych i brak sensownych wiadomości, nieskończone konkursy piękności pod nieobecność piękności. Jesteśmy tym, do czego jesteśmy podobni. Czy takie trudne jest udawanie, że jesteś zdrowy i szczęśliwy? O wiele łatwiejsze niż zarobienie pieniędzy i rzeczywiste wyzdrowienie – ale od normalnego

członka społeczeństwa niczego więcej się nie wymaga. W pewnym sensie nic więcej on nie potrzebuje (Sławnikowa, 2013, s. 212).

Obecnie w epoce postindustrialnej medialny świat przejął także zarządzanie czasem wolnym i ma wielki udział w masowym sposobie świętowania. Poprzez barwne obchody i imprezy masowe kształtowana jest również zbiorowa świadomość wydarzeń historycznych. Wówczas niejednokrotnie widowiskowość wyzwala grupowe emocje, ale jednocześnie wypiera refleksyjność. Powstaje grunt sprzyjający propagandowemu, patetycznemu obrazowaniu wydarzeń na ekranach telewizorów, a siła oddziaływania takiego przekazu wciąż rośnie. Z jednej strony doświadczenie stalinowskiego Związku Sowieckiego, zwanego „krajem z nieprzewidywalną przeszłością” (Концов, 2011, s. 84), nakazuje ostrożność w stosunku do wykładni historycznych propagowanych przez władze w środkach masowego przekazu. Z drugiej strony do rzeczywistości rosyjskiej po 1991 roku przeniknęła filozofia ponowoczesna oraz uaktywniły się globalne mechanizmy prowadzące do dominacji popkultury. Sprzyja ona wyzwoleniu potrzeby rozrywki i beztroski, skłania do zajęcia zdystansowanej pozycji wobec kwestii problematycznych. Jak twierdzi Zygmunt Bauman (2008, s. 67): „Kultura doby płynnej nowoczesności (...) nie czuje się już kulturą nabywania wiedzy i akumulacji doświadczeń. Wydaje się raczej kulturą niezaangażowania, nieciągłości i zapomnienia”. Sytuacja, w której na dziedzictwo czasów sowieckich nakładają się trendy postindustrialnej kultury konsumenckiej, stwarza niebezpieczeństwo bezrefleksyjności członków społeczeństwa postsowieckiego, podatnego na wpływy środków masowego przekazu.

Można zaobserwować, że rozrywkową maskaradą stają się utwierdzone przez władze i podlegające im media sposoby świętowania, upamiętnianie rocznic, kostiumowe obrazowanie odległych światów minionych. W Rosji w 2017 roku po raz siódmy w pierwszych dwóch tygodniach czerwca odbył się festiwal „Czasy i epoki. Przegląd” (*Времена и эпохи. Собранье*). Skupił on około 10 tysięcy rekonstruktorów historycznych, którzy odtwarzali 12 epok. W metrze moskiewskim przez miesiąc można było spotkać rzymskiego legionistę albo żołnierza z czasów Piotra I (*В московском метро...*, 2017). Festiwal zakończył się w Dzień Rosji, 12 czerwca, na głównej ulicy miasta, „wielką podróżą” w czasie i przestrzeni.

Olga Sławnikowa w swojej powieści pokazuje współczesną rzeczywistość rosyjską podporządkowaną dyktatowi medialnemu i przedstawia przyjęty przez władzę styl świętowania rocznicy rewolucji październikowej jako właśnie „rewolucji kostiumowej”, przebieganej, która przybiera formę karnawału rekonstrukcji historycznej.

Popularność mundurów czerwonej armii i białej gwardii spustoszyła teatralne kostiumernie. Wszystkie szwalnie, chcąc zadowolić szalony popyt rynkowy, przeszły na tryb wojenny: maszyny do szycia dosłownie wkopywały się ściegiem w fale grubego farbowanego materiału i tonęły w nich wraz ze skupionymi szwaczkami. (...) Wybrane pracownice produkowały pagony, znaczki na czapki, naszywki na rękawy. Na wszystkich stoiskach handlowych leżały sterty budionówek i ostro pachnące nowością walonki.

Setki tysięcy rosyjskich obywateli pragnęły się przebrać i dołączyć do jednej ze stron uczestniczących w grze (Sławnikowa, 2013, s. 328).

Obecne na kartach powieści opisy charakteru świętowania odpowiadają jednemu z najistotniejszych w XX-wiecznej rosyjskiej historii wydarzeniu, które pełni funkcję jednoczącą i odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu tożsamości zbiorowej współczesnych Rosjan, mianowicie Dniu Zwycięstwa. Łatwo zauważyć, iż dzisiejsze władze rosyjskie większy nacisk kładą na akcentowanie nie stojącej u podstaw Związku Sowieckiego rewolucji 1917 roku, ale wygranej oraz ogólnonarodowej ofiary w II wojnie światowej. Zgodnie z rozporządzeniem Władimira Putina z 2005 roku Święto Rewolucji Październikowej, obchodzone masowo w Związku Sowieckim na paradach i imprezach plenerowych (a zniesione w 1992 roku jako dzień wolny), przemianowano na Dzień Sławy Rosyjskiej Potęgi Wojskowej. Od ponad dekady 7 listopada w Rosji świętowana jest rocznica historycznego przemarszu wojsk sowieckich na placu Czerwonym w Moskwie w 1941 roku, odbywającego się wówczas dla wzmocnienia ducha patriotycznego po napadzie wojsk faszystowskich (*Что за праздник...*). W 2016 roku w Moskwie miała miejsce uroczysta ceremonia marszu poświęconego 75. rocznicy legendarnej parady z roku 1941. Uroczystość rozpoczęła się przy dźwiękach słynnej pieśni „Święta wojna”, widzowie mogli oglądać rekonstrukcję wojennych epizodów, dawny sprzęt wojskowy i żołnierzy w mundurach z tamtego okresu (*Парад на Красной...*, 2016). Historyczna wizualizacja miała wzmocnić przekaz i wywołać odpowiednią reakcję u odbiorców.

Odgórna eksploatacja wydarzeń wielkiej wojny ojczyźnianej dla legitymizacji reżimu rozpoczęła się, zgodnie ze słowami Lwa Gudkowa (Буде, Гудков, 2008), już od połowy lat 60. wraz z dojściem Leonida Breżniewa do władzy. Właśnie wówczas Dzień Zwycięstwa zaczął wychodzić na pierwszy plan. Świętowanie 9 maja przybrało masowy charakter, gdyż to zwycięstwo zajmuje centralne miejsce w rosyjskiej mitologii narodowej. W szczególności po rozpadzie Związku Sowieckiego stało się ono mitem konsolidującym, niepodważalnym, spójnym, jak zauważa Aleksiej Miller (Миллер, 2012, s. 329) – jedynym elementem wzbudzającym w różnorodnych grupach społecznych zbieżne emocje. Tymczasem rewolucja 1917 roku podzieliła społeczeństwo i wprowadziła niejednoznaczność. Marina Zagidullina (Загидуллина, 2009, s. 26-27) odnotowuje, że mitologizacja „niedalekiej przeszłości” zachodzi po upływie 50 lat, gdy odbywa się wymiana pokoleń – „odejście żywych świadków”. Stosownie do tej teorii od lat 90. XX wieku temat wielkiej wojny ojczyźnianej w Rosji przeżywa prawdziwy renesans. Nikołaj Koposow podkreśla dobitnie, że powołany do życia w Rosji postowieckiej prawdziwy mit o wojnie od pierwszych dni władzy Władimira Putina zyskał na znaczeniu, a nasilił się w okresie przygotowań do 60. rocznicy zwycięstwa, czyli w latach 2004-2005 (Копосов, 2011, s. 163). Odtąd obchody 9 maja stały się państwowym publicznym show na wielką skalę.

Wraz z oficjalnym, patetycznym stylem świętowania można zaobserwować, że od kilku lat w Rosji Dzień Zwycięstwa i związane z nim formy rozrywki oraz spędzania czasu w te majowe dni przypominają karnawał. Ludzie wychodzą na ulice, chętnie podziwiają paradę zwycięstwa i przemarsz wojsk, sami przyozdabiają się symbolicznymi artefaktami związanymi z tamtą epoką. Swietłana Pawłowa, obserwując zamieszczane masowo w Internecie po 9 maja zdjęcia, stwierdza wprost, że coraz intensywniej daje się odczuć towarzyszący tym obchodom nastrój karnawału (Павлова, 2017). Na fotografiach można zobaczyć dziewczęta w stylizowanych na początek XX wieku bluzach wojskowych, przedszkolaków w mundurach żołnierskich, a nawet niemowlęta w wózkach w kształcie czołgu. W trakcie ulicznych imprez sprzedaje się furażerki, koszulki z nadrukami obejmującymi szeroką tematykę patriotyczną – od Stalina aż do Putina. W Internecie firmy proponują sprzedaż odzieży wojskowej na wzór tej z 1943 roku. W sklepie interne-

towym „Mój Karnawał” można nabyć stylizowane na lata wielkiej wojny ojczyźnianej mundury żołnierskie (*Выбираем костюмы...*). Ponadto oferowane są podkoszulki i dodatki takie jak torba medyka, kociołek żołnierski czy też drewniana pepesza. W sieci można również znaleźć uwspółcześnione „symbole” nawiązujące do tego kluczowego dla rosyjskiej identyfikacji zbiorowej wydarzenia, np. skórzaną kurtkę z napisem „Zwycięstwo” i wizerunkiem żołnierza sowieckiego w Berlinie. Jawnie karnawałową wymowę ma kobieca bielizna erotyczna w maskujących barwach moro, reklamowana jako „Strój bojowej maluszki” (*Костюм боевой...*). Na 9 maja utrwała się praktyka przebierania dzieci w mundury wojskowe – oferty obejmują stroje oficerskie z czasów wielkiej wojny ojczyźnianej dla chłopca lub dziewczynki, poczynając od niewielkich ubranek dla dwulatków (*„Детская военная форма...”*). Dopełnienie kostiumowego obrazu masowego świętowania stanowią butelki wódki przewiązane wstążką św. Jerzego i zaproponowana przez rosyjską sieć fast foodów Kroszka-Kartoszka przekąska o wdzięcznej nazwie „Bulweczka Zwycięstwa” (*„Клубенок Победы”; «Клубенок Победы»: кто сколько...*, 2017) składająca się z ziemniaczanego piure okraszonego tuszonką, czyli znaną z czasów sowieckich mielonką wieprzową – konserwą będącą składnikiem racji żywnościowej żołnierzy Armii Czerwonej w czasie II wojny światowej.

Zgodnie z opinią psycholog Olgi Machowskiej masowa demonstracja przynależności do społecznej większości w aurze święta i rozrywki zapewnia ludziom ochronę społeczno-psychologiczną. Specjalistka z żalem stwierdza, że większość obywateli jej kraju ma bardzo słabe „ja”, słabo rozwiniętą indywidualność, społeczne instynkty oraz refleksyjność (Маховская, 2017). Trudno o nagły przeskok w społeczeństwie, którego członkowie z jednej strony zachowują w umysłach dziedzictwo Związku Sowieckiego, z drugiej zaś zderzeni są z nową skomercjalizowaną rzeczywistością Rosji dzisiejszej. Gwałtowne przejście od jednego układu do drugiego wywołuje poczucie niepewności i wyzwala pragnienie odnalezienia utraconej jedności. A jak twierdzi Zygmunt Bauman (2008, s. 46), „wywołany przez niepewność niepokój czyni ze społeczeństwa żyzne pole dla konsumpcji”.

William Pomeranz wylicza niezbędne elementy, które Władimir Putin wybrał z przeszłości sowieckiej. Należą do nich: status wielkiego

mocarstwa, kontrola nad gospodarką, zwycięstwo w II wojnie światowej oraz stabilizacja narodowa (Померанц, 2017). W grudniu 2016 roku prezydent Federacji Rosyjskiej podpisał wprowadzić rozporządzenie o przygotowaniu świętowania stulecia rewolucji 1917 roku w Rosji (*Владимир Путин подписал...*, 2016), jednakże, co podkreśla Pomeranz, Putin nie postrzega okrągłej rocznicy rewolucji październikowej jako tego momentu heroicznego, który jest w stanie skonsolidować obywateli całego kraju, i uznaje ją raczej za czynnik dzielący, a nie jednoczący (Померанц, 2017).

Olga Sławnikowa na kartach swej powieści pokazuje natomiast, że wydarzenia sprzed 100 lat nadal mogą autentycznie zaangażować określoną część społeczeństwa, która potrafi wyjść poza jedynie bierną obserwację rocznicowych relacji telewizyjnych i opowiedzieć się po którejs ze stron. W książkowej kreacji powraca dobitnie widmowa realność przeszłości w jej zamęcie i bezładzie starć różnorodnych frakcji. W przededniu obchodów stulecia rewolucji 1917 roku w kraju odbywają się mitingi i demonstracje, kostiumowe pochody w strojach białogwardzistów bądź czerwonoarmistów organizowane przez kluby wojskowo-historyczne. Jednakże tym razem historyczny karnawał nie przebiega w atmosferze rozrywki i kontrolowanej masowej zabawy. Artefakty rewolucyjne nie pozostają obojętne i wyzwalają mocny ładunek emocjonalny pośród członków spolaryzowanego społeczeństwa. W toku powieściowych wydarzeń główny bohater z relacji telewizyjnych dowiaduje się ku swemu przerażeniu o realnych starciach, do których doszło w różnych częściach Syberii. Kostiumy i atrybuty z czasów rewolucji sprowokowały akty agresji i doprowadziły do masowych krwawych bójek ulicznych, które pociągnęły za sobą liczne ofiary. W ten sposób autorka ilustruje wyzwolenie się drzemiących w społeczeństwie napięć, którym upust dali Rosjanie w historycznych przebraniach sprzed 100 lat. Powieściowa „przebrzana rewolucja”, zaplanowana początkowo jako masowe widowisko rozrywkowe, przeradza się w realne starcia pomiędzy białymi i czerwonymi, powoduje niekontrolowany wybuch aktywności w ulicznym tłumie.

Mark Amusin stwierdza, że Olga Sławnikowa, pokazując kontrast pomiędzy sztucznością kostiumowych obchodów a autentyzmem prezentowanych w określonych sytuacjach przeżyć, w tym spontanicz-

nym rozwoju wypadków dostrzega konstruktywny potencjał (Амусин, 2007). Autorka pragnie zwrócić uwagę, że nie wszystko jeszcze zostało zunifikowane i sprowadzone do obojętnego podporządkowania odgórnej wykładni i uspokajającej rozrywce. Przerodzenie się karnawałowych, reżyserowanych obchodów w problematyczne i niespodziewane starcia symbolicznie pokazuje zdolność ludzi do buntu. Jest on wprawdzie zewnętrznie agresywny, ale pozwala na wyrwanie się ze świata podróbek, inscenizacji i miraży oraz na zwrot ku historii – brutalnie prawdziwej w jej nierozstrzygalności, kontrowersyjności, nieobliczalności.

Pozostaje przewrotne pytanie, czy lepiej zanurzyć się w rozrywkowym karnawale zwycięskiej historii, jak w przypadku obchodów Dnia Zwycięstwa w Rosji, czy też zaangażować się i rozpocząć krytyczną dyskusję o dziedzictwie rewolucji 1917 roku, nawet jeśli starcie to będzie brutalne i pociągnie za sobą ofiary.

A Carnival of Revolution

(Olga Sławnikowa, 2017)

In this paper, the heritage of the October Revolution is considered basing on Olga Sławnikowa's book symbolically entitled – 2017. The novel was awarded a prestige „Russian Booker” prize in 2006, but it is not a classic anti-utopian novel. The author calls her writing „reliable fantastic fiction”. The name of the book – pointing to the time of the novel's events – is an artistic choice in order to make a connection between the significant processes which determined the development of Soviet reality and latest changes in contemporary Russia. This article is focused on the following problems: relationship between urbanity of the Soviet order and the laws of nature (a Ural's provincial city is used as an illustration of these processes); the mental opposition of the inhabitants of the mountain region towards the colonizing action from the Soviet times; the post-Soviet transformation of the province which nowadays is easily influenced by commercialization, multimedia culture and entertainment industry; the celebration of the 100th anniversary of the October Revolution by a masqueraded carnival of historical reconstruction. This element is compared with carnivalization of the celebration of the Victory Day on May 9 noticeable over the last several years in Russia (i.e. selling military uniforms, costumes and artifacts from the Great Patriotic War to both adults and children, but also ribbons on bottles of vodka). However, the celebration of the Victory Day has become the consolidating myth for the Russian society and this function is not played by the Russian Revolution. Events of the 1917 have become the beginning of different social/political divisions and indeed divide the Russian society instead of uniting it.

Карнавал революции

(Ольга Славникова, 2017)

В статье рассматривается наследие Октябрьской революции сквозь призму романа Ольги Славниковой под знаковым заглавием «2017», награжденного в 2006 г. престижной литературной премией «Русский Букер». Упомянутый роман это не классическая антиутопия. Сама писательница называет свою прозу «достоверной фантастикой». Выбор названия книги, указывающего на время разворачивающихся в ней событий, далеко не случаен – это художественный прием, символ. Он нужен для соединения между долгосрочными элементами и процессами, которые обозначили направление развития советской действительности, и реалиями, которые можно наблюдать в современной России. В статье упоминаются такие аспекты, как: взаимосвязь советского урбанистического порядка и природы на примере уральского провинциального города; противостояние менталитета жителей пригорного региона колонизаторским действиям советских времен; постсоветская трансформация провинции, которая подвергается коммерциализации и влиянию мультимедийной и потребительской культуры; маскарадный карнавал исторической реконструкции в честь празднования 100-летия революции. Эта последняя составная романа обсуждается в контексте замечаемой на протяжении последних нескольких лет карнавализации празднования Дня Победы в России (Интернет предложения о продаже военных форм, нарядов, предметов времен ВОВ для взрослых, но также и детей; Георгиевские ленты на бутылках водки, закуска Кубенок Победы и т.п.). Эти явления стали более заметны ввиду того, что праздник Победы стал консолидирующим русское общество мифом, так как такой роли не выполняет революция 1917 года, которая до сих пор остается предметом идеологических разногласий.

Rewolucja rosyjska

Spuścizna

„Implementacje strategii” zmiany

Poddając ocenie transponowanie zdobyczy rewolucji do zmieniających się realiów zarówno sfery wewnętrznej, jak i zewnętrznej państwa rosyjskiego, przyznać należy, że wykazują się one niezwykle elastycznością i trwałością. Zjawisko to związane jest z pragmatycznym podejściem do definiowania obszarów implementacji strategii zmiany od samego początku państwowości rosyjskiej jako Rosji Radzieckiej. One bowiem, obok przebudowy ustrojowej i politycznej, pieriestrojki ideologicznej i transformacji gospodarczej, a także przeobrażeń struktury społecznej i przemodelowywania koncepcji polityki zagranicznej, stanowiły i nadal stanowią fundament konstytuujący dzisiejszą rzeczywistość polityczną Federacji Rosyjskiej i narodu rosyjskiego. Ze wszystkimi tego zjawiska konsekwencjami, zarówno tymi pozytywnymi, jak i negatywnymi. Budują one tożsamość kulturową, która wpływa na percepcję świata zewnętrznego, ale także pozwala odnaleźć się w rzeczywistości zachodzących przemian wewnętrznych.

www.akademicka.pl

